

MOUSTIÉRI, VAGY SZELETAI-E A KISKEVÉLYI BARLANG ALSÓ RÉTEGEINEK LELETE?

A Kiskevélyi barlang a Pilis hegységben, a Kiskevély északi lejtőjén, Csobánka határában nyílik kb 380 m t. sz. f., (a völgy talpa felett 170 m rel.) magasságban. Bejárata észak felé néz. Széles nyílású, 26—28 m hosszú üreg, alapterülete kb 400 m². Egyike országunk legkorábban feltárt barlangjainak, amennyiben Koch A. 1868-ban végzett benne őslénytani ásatást¹, Hillebrand J. pedig ugyancsak korán, 1912-ben,² 1913-ban³ és 1914-ben⁴ ásatta fel kitöltését ősrégészeti szempontból. Az ő megfigyeléseit idézett munkái alapján a következőkben foglalhatjuk össze:

A barlang rétegsorában legfelül 1. fekete, barna és szürke holocén kitöltést, alatta 2. sárga pleisztocén lerakódást, majd lefelé 3. sárga, 4. barnászörös és végül, legalul 5. plasztikus, sárga barlangi talajt észlelt. A sárgásszürke rétegben főként mikrolit eszközöket talált, amelyeket magdaléninek határozott meg, a sárga rétegben kevés, atipikus eszközt talált, ezt a réteget rétegtani mérlegelés alapján a solutréibe sorolta. A barnászörös réteg egy jellegzetes eszköz alapján a protosolutréi kultúrát jelzi, s az alsó sárga agyagot régészetiileg meddőknek találja.

Megállapítja, hogy a 4. és 5. rétegben sok hiénamaradvány van; a 3—5 rétegben dominál a barlangimedve, a 2. rétegben viszont a taránd uralkodik, barlangimedve alig van, s előfordul a lemming is.

Mottl a Kiskevélyi barlang állatmaradványait két csoportra vonta össze.⁵ A barna réteget protosolutréinek határozta meg, s feltehetőleg beleolvasztotta az alsó sárga réteg őslénytani maradványait is, legalábbis erre mutat az itt közölt *Hystrix*, amely a barna réteg egyéb fauna-elemeinél feltűnően idősebb. Ugyancsak összevonva közli a sárga és szürkéssárga rétegeket is a magdaléni csoportban, miáltal együvé került a viszonylag gyakori barlangimedve a lemminggel.

1948 őszén Gaál I. és Tregele K. végzett ásatást a barlangban. Az eredményeket nem publikálták. Ez alkalommal csak az alsó sárga rétegben

dolgozhattak, mivel Hillebrand a barlang belsejében a kitöltést eddig a szintig teljesen feltárta.

1957 őszén, a bejárat keleti oldalán, az előtéren — az egyetlen ponton, ahol még a rétegsor fennmaradt — mélyítettük a már bolygatott és a még érintetlen terület határán 2 x 1,5 m méretű szelvényünket a sziklafenékig. Letisztítottuk a rétegsort és szabaddá tettünk egy 3 m vastag profilt. Az alsó sárga réteg teljes egészében hiányzott ezen a helyen, a szürkéssárgát pedig csupán egy vékony, kiemelkedő rétegmardvány képviselte. A barna és a felette levő sárga réteg között a határ nem éles. A barnában sok kisméretű, a sárgában kevesebb, de nagyobb mészkőtörmelék volt. Gyűjtöttünk 12 rétegmintát, némi őslénytani anyagot, továbbá néhány kvarcit és kovaszilánkot a jégkori rétegekből és hallstatti edén-cserepeket a jelenkori kitöltésből⁶. Figyelemre méltó, hogy a felső sárga rétegből előkerült csontok 10%-a barlangimedve maradvány. Ugyanebből a rétegből került elő egy jellegzetes anyagú, nagyméretű kalcedonpenge is.

A rétegmintákat a következőképpen azonosítottuk a Hillebrand-féle rétegsorral:

12—11.	minta:	70—110 cm	= humuszos, fekete, holocén réteg,
10.	„	115—125 „	= sárgásbarna, holocén réteg,
9.	„	125—135 „	= sárgásszürke, löszös, pleisztocén réteg,
8.	„	140—150 „	= kissé szürkés, sárga, löszös réteg,
7—4.	„	150—220 „	= sárga (löszös?) réteg,
3.	„	230—240 „	= sárgásbarna, átmeneti réteg,
2—1.	„	260—300 „	= barnászörös, mészkőtörmelékes réteg.

Mind a rétegminták közettani vizsgálata, mind a rendelkezésünkre álló őslénytani adatok felhasználásával elkészítettük a rétegsor éghajlattani értékelését⁷, amelyből itt a leegyszerűsített tapasztalati klímagörbét közöljük beillesztve a jégkor tagolásába.

¹ Koch A., A Csobánkai és Solymári barlangok. FTK 1 (1871) 97—105.

² Hillebrand J., Bk 1 (1913) 20—21. és 153—163.

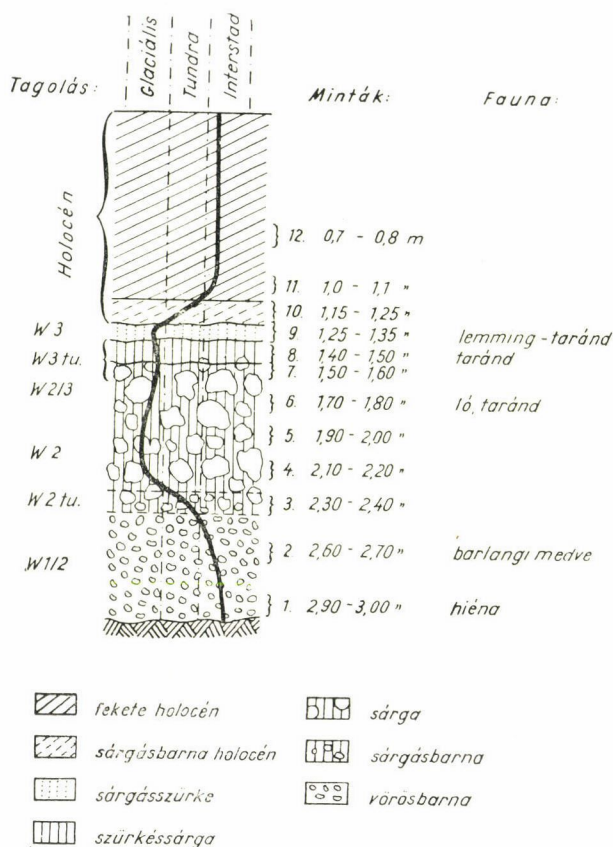
³ Hillebrand J., Bk 2 (1914) 115—116.

⁴ Kadí O., Bk 3 (1915) 16; Hillebrand az 1914-es ásatásról sehol sem emlékezik meg.

⁵ Mottl M., A M. Földt. Int. Évk. 35 (1941) 11. és 16.

⁶ B. Kutzian Ida meghatározása.

⁷ A Kiskevélyi barlang rétegmintáinak részletes közettani feldolgozását I. Vértés L., Untersuchungen der ungarischen Höhlensedimenten; der Verlauf der letzten Vereisung, kéziratban.

A tagolásnál az őslénytani és régészeti adatok voltak segítségünkre. Ez utóbbiakkal kapcsolatos megfigyeléseinkről szeretnénk alább részletesen beszámolni. A barnászörös réteg (színe a mi tapasztalataink szerint barna volt) anyagával szeretnénk ugyanis bővebben foglalkozni, amelyet egy — Hillebrand szerint a réteg felső részében talált — szakócaszerű, korai szeletai jellegű eszköz jellemez.⁸ Kísérőleletekként az ásató kaparókat közöl.⁹

Az anyag régészeti meghatározása körül többféle álláspont alakult ki.¹⁰ Maga az ásató protosolutréinek határozta meg, bár a jellemző kezdetleges levélhegyet „csenevész szakóca”-nak nevezte. A Kiskevélyi barlang „protosolutréi”-je és a tatái kaparók közötti megegyezés alapján Tatát is a „protosolutréi” kultúra lelőhelyei közé sorolta, hibás következtetéssel.¹¹

Kadić a meghatározásban inkább a kaparókat

tekintette döntőnek és a kiskevélyi leletet a moustiérihez sorolta,¹² csatlakozva Breuil¹³ és mások meghatározásához.¹⁴ Mottl osztotta Hillebrand véleményét, de megjegyezte, hogy a kísérőipar eszközeit a rossz minőségű nyersanyag következtében olyan gyengén dolgozták ki, „daß man sie zur genauen typologischen Bestimmung nicht verwenden kann”.¹⁵

Freund a levélhegyekről írt átfogó munkájában, a Kiskevélyi barlang leleteinek különös fontosságát tulajdonít.

Ismerteti a vitát, hogy a levélhegy tipikusan „protosolutréi”, s a kísérőeszközök a moustiérire emlékeztetnek. A kétféle jellegből arra következtet, hogy éppen ez az a lelet, amely a legszemléltetőbben igazolja a magyar moustiéri és „protosolutréi” közötti kapcsolatot, s csak nomenklatura kérdése, hogy melyik elnevezést használjuk.¹⁶ Később hozzáfűzi, hogy a levélhegyek kialakulásához éppen a kiskevélyi „degenerált szakóca” vezet.¹⁷

A zavar, a viták és a leletnek a két kultúra genetikai összefüggését igazoló szerepe körüli túlértékelése tehát abból adódott, hogy Hillebrand ásatási megfigyelései szerint mind a felső, mind az alsó réteg gyakorlatilag meddőnek tekinthető, s a közöttük levő vörösbarna rétegből tipikus „protosolutréi” és eléggé jellemző moustiéri eszközöket ástak ki.

A véleménykülönbségek egyeztetéséhez és lezárásához most két adatesoporttal szeretnénk hozzájárulni:

1. Fenti rétegtani megfigyeléseink szerint a vörösbarna kitöltés a W 1/2 interstadiálisban keletkezett. Ez a réteg a mi profilunkban csak 0,6 m vastag volt, de a korábbi ásatásokon helyenkint több, mint 2 m vastagnak bizonyult (Hillebrand, Bkut. 1. 157. 4. ábra). Feltesszük, hogy ez a vaskos réteg nem csak a bacsáki elnevezés szerinti W 1/2-t, hanem a W 1 „aktív szubtrópusi”-t is képviselte. Legalábbis, más barlangokban megfigyelt jelenségek alapján erre kell következtetnünk, mert magában a W 1/2 sehol sem alkot 2 m-es réteget. A Dunántúl ebben az időszakban még él a moustiéri kultúra¹⁸ és valószínűleg már él a legkorábbi szeletai.¹⁹ A réteg felső szintje, amelyben Hillebrand szerint a „levélhegy” feküdt — ha valóban azonos a mi általunk megfigyelt legfelső szinttel — már a W 2 eljegesedés tundraidő-

⁸ Hillebrand J., Bk 1 (1913) 160, 1. kép; Ua, AH 17 (1935) 3. kép.

⁹ Uo. 154.

¹⁰ Freund, G., Die Blattspitzen des Paläolithikums in Europa. (Bonn 1952) 72.

¹¹ Hillebrand J., Zur Frage des Alters der Lössansiedlung von Tata und des ungarländischen Moustériens im allgemeinen. Mannus 26 (1934) 326—328.

¹² Kadić O., M. Földt. Int. Évk. 30 (1934) 86.

¹³ Breuil, H., Notes de voyage paléolithique en Europe Centrale I. Les industries paléolithiques en Hongrie. L'Anthropologie 33 (1923) 323—346.

¹⁴ Mottl M., Faunen, Flora und Kultur des ungarischen Solutréen, Quartär 1 (1938) 40. lapján felsorolja

a vitában résztvevők álláspontját, s Obermaier azok között említi, akik a moustiéri mellett állnak ki, holott ő (Fossil Man in Spain, London, 1924) éppen Hillebrand szerencsés leleteire hivatkozva, melyek e kultúrfok körülményeinek feltárását elősegítették, a Kiskevélyi barlangban „primitív solutréi”-t állapít meg.

¹⁵ Uo.

¹⁶ Freund, G., i. m. 72—73.

¹⁷ Uo. 280.

¹⁸ Vértes L., Acta Arch. Hung. 8 (1958) nyomás alatt.

¹⁹ Vértes L., Acta Arch. Hung. 5 (1955) 261—278.; ua., Problematika szeletien—Problemkreis des Szeletien. Slov. Arch. 4 (1956) 318—340.

szakából származik, amelyben a szeleta kultúra ezen a területen virágkorát éli.

2. Részletesen kell ismertetnünk a szóbanforgó réteg teljes leletanyagát. Eddig mindössze az az öt eszköz volt ismeretes, amelyet *Hillebrand* 1913-ban közölt.²⁰ A Történeti Múzeumban a Kiskevélyi barlangból a következő leletanyagot találjuk (nem érintve a „magdaléni” jelzésű mikrolitokat, néhány nagy pengét és más, jellegzetesen késői felsőpaleolit eszközt):

Van kb 60 db „moustiéri” jelzésű²¹ és jellegű megmunkált szilánk, amelynek anyaga főként szárazföldi (erősen mállott, többnyire mangános kérgű) kavics és kvarcit. Ezek az anyagok meg egyeznek Tata és a Szelim barlang nyersanyagával.

A jól leírható, tipikus eszközök a következők:

Kezdetleges „levélhegy”. Szabálytalan körvonalú, nagyjából háromszög alakú, alapját kissé homorúra dolgozták ki. Élei és pereme jellegzetesen korai szeletai megmunkálásúak. A Jankovich barlang legkezdetlegesebb levélhegyeire és a bükki korai szeletai eszközeire hasonlít. Ilyen jellegű eszközök egyáltalán nincsenek a hazai moustiériben. Levélhegynek alig nevezhető bizonytalan körvonalai miatt. Valóban illik rá *Hillebrand* megjelölése: „csenevész szakóca” (*Hillebrand*, Bk 1. 1. kép 1). Anyaga sötétbarna kalcidon, mérete: $39 \times 26,5 \times 8,5$ mm, ls.: Pb/486 (XXXI. t. 11).

Félkörrelű vakaró. Bulbusos szilánkon készült, szabálytalan eszköz. Hátlapja sima, előlapját elnagyoltan munkálták meg. Peremét, az alap környékének kivételével, vakaróretussal látták el. Az eszköz jobboldalán van a legjobban kidolgozott vakaróél. A bulbusz részét eltávolították, a törésfelületet a hátoldallal felől alkalmazott retussal egyengették el. Analógiáját a Jankovich barlang eszközei között találjuk. Anyaga vörösbarna radiolarit vagy jaspópál, mérete: $32 \times 28 \times 10$ mm, ls.: 108/914.8 (XXXI. t. 3).

Atipikus kaparó-vakaró-hegy. Bulbusa nagy, leütési szöge kb. 100° , a leütési felszín levalloisi módon megmunkált. Körvonala levél alakú, jobb élen egysoros retus, bal élen meredek vakaróretus van. Csúcsát a hátlap felől lapos, jellegzetesen solutréi technikájú retussal látták el. Ilyen eszközök gyakorlati a Jankovich barlangban, de moustiériben ismeretlenek. Anyaga vörös radiolarit vagy jaspópál, mérete: $32 \times 20,5 \times 6,5$ mm, ls.: Pb/489 (XXXI. t. 9).

Atipikus kaparó (raclette). Szabálytalan körvonalú, köröskörül meredeken retusált eszköz. Hátoldala sima, elülső oldalán Y alakú gerinc van. Hasonmásait a Szeleta barlang korai szeletai eszközei között és a Ballavölgyi sziklaüregben találjuk.²² Anyaga szürke kalcidon, mérete: $31 \times 20,5 \times 6$ mm, ls.: Pb/483 (XXXI. t. 4).

Atipikus kaparó-vakaró. Körvonala szabálytalan négyszögű. Élein köröskörül meredek szilánkolás van. Jellegében az előző eszközre hasonlít, de magasabb, ezért vakarószerűbb. Anyaga valószínűleg átkovácsodott vulkáni kőzet, mérete: $20 \times 21 \times 7,5$ mm, ls.: Pb/484.

Subalyuk-kaparó. Narr megjelölése illik erre a kaparóra,²³ amely leletünk egyik legjellegzetesebb moustiéri eszköze. A magyarországi szeleta kultúrában sehol sem találunk hasonló kaparókat. Kavicsból készült, háromszög alakú, hátoldala sima, az előoldalt a mállott

kavicskéreg képezi, retusa lépcsős, magas, meglehetősen meredek (60° -os, tehát a legjellegzetesebb moustiéri eszközökre).²⁴ Legközelebbi analógiáit Tatán és a Szelim barlangban találjuk (l. *Vértes*, Acta 8 (1958), I. t. 8). Anyaga szürke kalcidon, eredetét illetve szárazföldi kavics, mérete: $34,5 \times 28 \times 10$ mm, ls.: Pb/814 (XXXI. t. 1.; *Hillebrandnál*: Bk. 1., 1. kép 3).

*Jabrud-kaparó*²⁵ (Winkelschaber). Két kaparóéle majdnem tökéletesen derékszögben (93°) találkozik. Mindkettőn magasra felfutó, szabályos, erőteljes, lépcsős retus van. A retusszög viszonylag lapos, kb. 50° . A hátlap sima, az előlapot felületesen kidolgozták. Analógiái a Szelim barlangból ismeretesek (l. *Vértes*, Acta 8 (1958), I. t. 9). *Hillebrand* közölte képét (idézett helyen 1. kép 5), de kissé torzítva jellegét: D alakú kaparót rajzoltak helyette.²⁶ Anyaga radiolarit, mérete: $28,5 \times 23 \times 11$ mm, ls.: Pb/487 (XXXI. t. 6).

Egyeneslű kaparó. A Subalyuk-kaparókhöz közel álló, trapéz alakú eszköz. Bulbusos szilánkon készült, leütési lapja sima, a leütési szöge 100° . A munkaél szabályosan, lépcsősen retusált. A felső peremet a hátoldallal felől retusálták. Valószínűleg csúcsos kaparó volt, de a csúcs letört. Szürke szarukő, mérete: 32×23 mm, ls.: Pb/485 (XXXI. t. 5).

Subalyuk-kaparó. Egyeneslű, viszonylag meredek retusú eszköz, munkaélén intenzív lépcsős retussal. Az erre tompaszögben álló baloldali élen is van némi retus. Anyaga szárazföldi szarukőkavics, mérete: $50 \times 29 \times 18$ mm, ls.: 108/914.35 (XXXI. t. 10).

Kettős kaparó. Hosszúakás, háromszögkeresztmetszetű szilánkból készült, alsó éle enyhén ívelt, felső éle homorú kaparóél. Szárazföldi szarukőkavicsból készült, $61 \times 28 \times 14,5$ mm, ls.: Pb/479.

Hosszúakás szilánk. Háromszögkeresztmetszetű, egyenetlen munkaélű, kaparószerű eszköz. Élét szórványos ütésekkel alakították ki. Szabályos retusa nincs. Moustiériknben otthonos alak. Mélyen mállott, mangános kérgű szarukőkavicsból készült, mérete: $61 \times 25 \times 10$ mm, ls.: Pb/487.

Egyeneslű kaparó. Kvarcitkavicsból készült, háromszög alakú eszköz, élen alig kivehető kaparó retussal. Mérete: $32 \times 25 \times 11$ mm, ls.: Pb/815.

Atipikus kaparó (vakaró?). Körvonalai szabálytalanok, retusa helyenkint meredek, másutt magasan felfut a felszínre, nem solutréi technikával készült. Jellegére nézve a gerezd alakú kaparókhöz tartozik. (l. *Vértes*, Acta 8 (1958), I. t. 7). Mangános kérgű szarukőkavicsból készült, $35 \times 32 \times 11$ mm, ls.: Pb/481. (XXXI. t. 2)

Tata-kaparó. Kavicsból készült, mindkét lapján durván megmunkált, egyeneslű kaparó, amelynek munkaélével átelleni peremén megmaradt a kavicskéreg. A kaparóél a kétoldali megmunkálás következtében egyenetlen. Tatán és a Szelim barlangban vannak analógiái (*Vértes*, Acta 8 (1958), I. t. 3a–b). A gerezd alakú („a spicchio”) kaparóknak ez a típusa oly jellemző Tata késői moustiéri kultúrájára, hogy helyesnek láttuk ezt nevében is kifejezésre juttatni.²⁷ Anyaga jaspis-kavics, mérete: $52 \times 33,5 \times$ kb. 25 mm, ls.: 108/914.30.

Durva, egyeneslű kaparó. Szabálytalan alakú, elnagyoltan kialakított munkaélű, atipikus kaparó. Anyaga mállott kérgű szarukőkavics, mérete: $52 \times 36 \times 23$ mm, ls.: 108/914.31.

Egyeneslű gerezd alakú kaparó. Kvarcitkavicsból készült, egyik lapja sima, a másikon a kavicskéreg van. Kaparóélén a retus jól látható. Az él baloldalához

²⁰ *Hillebrand J.*, Bk 1 (1913) 154., 1. kép.

²¹ A leletet Kadić leltározta annakidején a Földtani Intézetben, innen a moustiéri megjelölés. A Történeti Múzeumban, a Hillebrand által leltározott anyagon nincs kultúra jelezve.

²² *Vértes L.*, Beiträge zur Abstammung des ungarischen Szeletien. FA 10 (1958), nyomás alatt.

²³ *Narr, K. J.*, Alt- und mittelpaläolithische Funde aus rheinischen Freilandstationen. BJ 151 (1951) 32.

²⁴ *Vértes L.*, Technological Observations on Palaeolithic Flint Implements, nyomás alatt.

²⁵ *Narr, K. J.*, i. m. uo.

²⁶ A hiányos ásatási dokumentációra jellemző, hogy ezt a tipikus moustiéri eszközt, amelyet Hillebrand is a barna pleisztocén rétegből származóként közöl, a leltárkönyvbe „magdaléni”-ként vezette be Kadić.

²⁷ *Vértes L.*, Acta Arch. Hung. 8 (1958).

csatlakozik egy reá derékszögben álló egyenes, meredek retusú oldalél, amely felül erőteljes völgyeléssel fejeződik be. Mérete: $45 \times 37 \times 13$ mm, lsz.: 108/914.33 (XXXI. t. 7)

Egész felületén megmunkált csúcsos kaparó vagy hegy. Nehezen körülírható tárgy. Nagyjából háromszög alakú, felszínének közepe táján az előlap kicsúcsosodik, ettől a két, egymásra merőleges munkaél felé futnak a retusok. A két él lekerekített csúcsban találkozik, az egyiken egyenesvonalú kaparóretus, a másikon magasvakaró-szerűen meredek retus van (Hillebrandnál: Bk. 1 (1913) 1. kép 4). Hátlapja sima, a két munkaél közötti átfogóél meredeken törött. Szarukő, $23,5 \times 25 \times 10$ mm, lsz.: 108/914.34 (XXXI. t. 8)

Kaparó-fűrő. Szabálytalan négyszögű, elnagyolt kidolgozású eszköz. Előlapja felől peremein kaparó- és meredekebb vakarószerű retussal látták el. Fűrő-csúcsát a hátoldal felőli retussal alakították ki (Hillebrandnál: Bk. 1 (1913), 1. kép 2). Anyaga szarukőkavics, mérete: $30,5 \times 22 \times 8$ mm, lsz.: 108/914.36.

Az 1957-ben végzett rétegtisztázó munka alkalmával egyetlen leírásra méltó eszközt találtunk, egy *nagy, hajlott penge* csúcsfelőli töredékét. Trapézkeresztmetszetű, szélein csak használati csorbak vannak. Anyaga piszkos-fehér kalcedon, mérete 62×28 mm, lsz.: Pb57/55. Olyan nagy penge lehetett, amely vetekedhet a hazai rézkor remekbekészült pengeivel is. A Tört. Múzeum gyűjteményében, a kiskevélyi leletben ugyanerről a magkőről származó, több hasonló méretű pengét is találtunk „magdaléni” jelzéssel. Nyilván valamennyi a felső sárga rétegből származik.

A Kiskevélyi barlangból ismerünk tehát 5 ± jellegzetes szeletai eszközt, amelyek közül legalább három olyan típusú, amilyen a hazai moustiériben sehol sem fordul elő. Ezek mind kidolgozásukra, mind nyersanyagukra (radiolarit) nézve azonosak a Jankovich barlang szeletai eszközeivel. Ismertettünk egy tucatnyi moustiéri eszközt, a legtöbbjük jókidolgozású és jellegzetes. A környék késői moustiéri leleteivel (Tata, Szelim barlang) megegyeznek, a magyarországi korai szeletaiban viszont nem fordulnak elő.

A hivatkozott késői moustiéri leleteket újabban a W 1-en belüli, az ún. „aktív szubtrópusi” időszakra datáltuk, amely megfelel a középeurópai elnevezés szerint a würmi 1/2 interglaciális első felének (Göttweigben az alsó fosszilis talajnak). A Kiskevélyi barlangban a vörösbarna kitöltés alsó része ebben az időszakban rakódott le.

Abból a körülményből, hogy a csak kevés bolygatatlan anyagot megmozgató rétegtisztázó munkánk során — hála a századelejénél lényegesen gondosabb válogatásnak — a felső, sárga, köves rétegből is több kovaszilánkot és eszközt gyűjtöttünk, kitűnik, hogy ezt a réteget tévesen jelölték régészetileg meddőnek. Maga Hillebrand 1913-ban még különválasztotta e réteg régészeti anyagát „legalsó magdaléni” néven²⁸ és olyan eszközöket közölt belőle (vakarópenge, köröskörül retusált penge, stb), amelyek beleillenek a dunántúli szeletai csoport eszközkincsébe. Lehetséges, hogy a szeletai lelet ennek a rétegnek alsóbb szintjéből került elő. Az sincs azonban kizárva, hogy a vörösbarna rétegből származik, s a késői moustiéri a legalsó, meddőnek jelzett sárga rétegben volt. A leletek valószínűleg közvetlen szuperpozícióban voltak, de egykori helyzetük biztos megállapítására már nincs módunk. Rétegtanilag sem rekonstruálhatjuk hovatartozásukat, mivel a két kultúra megközelítőleg egykorú, vagy legalábbis közvetlenül egymásután következett. A rétegtani helyzet kérdését valószínűleg nem döntené el az előtérben fennhagyott, kivékonyodó rétegmegmaradványok feltárása sem. Meg kell elégednünk azzal, hogy tipológiailag biztosan különválasztjuk a moustiéri és szeletakultúra emlékeit, s hogy ki tudjuk mutatni azokat a rétegeket, amelyek mindkettő időrendi helyzetének megfelelnek.

A leletek felett lezajlott vitában bizonyos mértékig mindkét félnek igaza volt. Csak — s ez különösen a külföldi résztvevőkre vonatkozik — nem tudhatták azt, hogy a 40—50 évvel ezelőtti ásatási módszereink mellett, amint ez a még életben levő ásatási munkások elbeszéléséből is megállapítható, előfordulhatott, hogy két különálló réteg leletanyagát egységesként kezelték. Ily módon összeegyeztethetetlen felfogásbeli ellentétek, s amint Freund feltevéseéből is láthatjuk (legalábbis e tárgyra vonatkozóan) téves következtetések alakulhattak ki.

Vértes László

МУСТЬЕРСКИЕ ЛИ ИЛИ СЕЛЕТСКИЕ НАХОДКИ НИЖНЕГО СЛОЯ КИШКЕВЕЙСКОЙ ПЕЩЕРЫ?

Резюме

Слой кишкевейской пещеры, находящейся на горном массиве Пилиш, были вскрыты нами в 1957 г. с той целью, чтобы модернизировать результаты раскопок, проведенных ранее Е. Гиллебрандом. Слой снизу вверх были следующими: краснокоричневый (вюрмской 1/2 интерстадиальной эпохи), желтый (эпохи W2 и W2/3) и два желтоватосерых слоя (эпохи W3). По Гиллебранду, археологические находки верхнего желтосерого слоя являются памятниками мадленской культуры, нижний же красноватосерый слой содержал орудия протосолотрейской культуры. Исследователи времени Гиллебранда частично разделяли это мнение, частично находки красно-

ватосерого слоя причисляли к мустьерской культуре.

В течение раскопок с целью уточнения слоев были установлены нами эпохи слоев и выяснено, что в кишкевейской пещере были обнаружены находки как позднего мустье (табл. XXXI. 1, 2, 4—8, 10), так и ранней селетской культуры, по старому названию, протосолотрейской. (табл. XXXI. 3, 9, 11) Время вышеупомянутой культуры — W1/2 начало интерстадиала, и в этом, и по типологии орудий они соответствуют нескольким другим мустьерским находкам Задунавья.

Л. Вертеш

²⁸ Hillebrand J., Bk 1 (1913) 159—160., 3. kép.

IST DER FUND AUS DER UNTEREN SCHICHT DER KISKEVÉLYER HÖHLE EIN MOUSTÉRIEN ODER EIN SZELETIEN?

Auszug

Im Herbst des Jahres 1957 wurde zwecks Klärung der Schichtenverhältnisse eine Ausgrabung in der Kiskevélyer-Höhle unternommen. Es wurde festgestellt, daß sich die untere, rötlichbraune Schicht am Anfang des — sensu lato — W 1/2 Interstadials bildete, die darüber befindliche gelbe Schicht ein Sediment des W 2 und des W 2/3 sei, und daß die folgenden zwei gelblichgrauen Schichten am Anfang des W 3 bzw. in dessen lößbildenden Abschnitt entstanden sind.

J. Hillebrand, der hier 1912—1914 grub, bestimmte das Fundmaterial der gelblichgrauen Schicht als Magdalénien, fand, daß die gelbe Schicht steril sei und versetzte sie stratigraphisch auf das Solutréen. Die darunter liegende rötlichbraune Schicht wurde von ihm, einer primitiven Blattspitze zufolge, als Protosolutréen bestimmt. Unter dieser fand er noch eine sterile, gelbe Schicht, die aus dem jetzt freigelegten Profil fehlt.

Betreffs der Bestimmung der Funde aus der rötlichbraunen Schicht gibt es Meinungsverschiedenheiten. Hillebrand, Mottl und Obermaier nennen sie „Proto-

solutréen“, Kadić, Breuil und R. R. Schmidt halten sie für Moustérien. Freund sieht in ihnen einen Übergang vom Moustérien zum „Protosolutréen“.

Nach gründlicher Untersuchung des Fundmaterials konnte festgestellt werden, daß das Frühszeletien in den unteren Schichten der Kiskevélyer-Höhle ganz sicher anwesend war. Diese Kultur lebt in Transdanubien vom W 1/2 an. Auch gab es hier ein Spätmoustérien, dessen genaue Analogien in Tata und in der Szelim-Höhle anzutreffen sind. Das Moustérien dieser beiden letzteren Fundorte stammt vom Anfang des W 1/2. Die rötlichbraune Schicht entstand ebenfalls zu dieser Zeit.

In der Kiskevélyer-Höhle gab es also Überreste des Frühszeletien (Taf. XXXI. 3, 9, 11), wie auch des Spätmoustériens (Taf. XXXI. 1, 2, 4—8, 10), und sie waren, annahmbarerweise, in unmittelbarer Superposition übereinander.

L. Vértes